

Dr. sc. Erich KRAUS
professzor
Mezőgazdasági Termelőszövetkezeti Főiskola
/Német Demokratikus Köztársaság, Meissen/

A SZÖVETKEZETI PARASZTOK MUNKAVISZONYÁNAK JOGI KIALAKITÁ-
SÁVAL KAPCSOLATOS KÉRDÉSEK AZ NDK MEZŐGAZDASÁGI TERMELŐ-
SZÖVETKEZETEIBEN

A szövetkezeti tagok szövetkezeti munkájának és ezzel együtt munkaviszonyainak jogi kialakítása a mezőgazdasági termelőszövetkezetekben központi problémát képez az NDK mezőgazdasági és mezőgazdasági szövetkezeti jogalkotásában, mivel a munkaviszony alapvető komponense a szövetkezeti jognak az NDK-ban. A szövetkezeti munkaviszonyok lényegükben kifejezésre juttatják a mezőgazdasági termelőszövetkezetek tagsági viszonyait, ezeket viszont teljes terjedelmükben az elért termelőerők és termelési viszonyok szintje fejezi ki az NDK szocialista mezőgazdaságában.

A Német Szocialista Egységpárt IX. Pártkongresszusának határozatai szerint a mezőgazdasági termelést az NDK-ban tervszerűen fejlesztik mind intenzívebbé és alkalmaznak iparszerű termelési módszereket. A növényi és állati termékek termelését lépésről-lépésre fejlesztik és az iparszerű termelési módszerekre történő tervszerű átmenetet az osztársadalom legnagyobb hasznára hajtják végre. E folyamatban az NDK-ban megalakultak a növénytermesztésre specializált és az állattenyésztésre specializált mezőgazdasági szövetkezetek, amelyek egymás között igen szorosan együttműködnek. A mezőgazdasági fejlődés jelenlegi helyzetében az NDK-ban arról van szó, hogy a termelés központosításának és specializálódásának előnyeit teljesen kihasználják. Ennek igen nagy jelentősége van a szövetkezeti munka-

viszonyok jogi alakulásában a szövetkezeteken belül.

A mezőgazdasági termelőszövetkezeteknek vagy a növénytermesztésre, vagy az állattenyésztésre történt specializálódásának jelenlegi helyzete lehetővé teszi, hogy a szövetkezeti tagokat a multhoz képest céltudatosabban bizzanak meg bizonyos tevékenységekkel, azok tartós ellátásával, továbbá, hogy a szövetkezeti tagok hivatásbeli képességeit és készségeiket, valamint személyes hajlamait és érdekeiket a szövetkezeti munkákkal történő megbíztatás során jobban lehet figyelembe venni. Több lehetőség nyílik meg a szövetkezeti tagoknak a munkahelyükre vonatkozó minősítésére. A növénytermesztésre vagy állattenyésztésre specializált mezőgazdasági szövetkezetek eme előnyei mind a szövetkezeti termelés, mind az osztársadalom javát szolgálják ugyanugy, mint a szövetkezeti tagság minden egyes tagjának, aki szövetkezeti munkáját magas képesítéssel végzi.

A növénytermesztő és állattenyésztő mezőgazdasági szövetkezetek 1977 évben elhatározott új mintaalapszabályai elősegítik ezt a fejlődést, amennyiben a szövetkezeti munkának a tagságra vonatkozó munkaviszonyainak bevált megtartása mellett, azokat a fokozódó iparszerű termelés követelményeinek megfelelően jogilag továbbfejlesztik. Az ezzel kapcsolatos kérdéseket érintő vita során a konferencia más résztvevői az NDK-ból is fognak még nyilatkozni. Ezért a következőkben egy lényeges szempontra szeretnénk szorítkozni.

Az NDK mezőgazdasági szövetkezeti mintaalapszabályai úgy határoznak, hogy a mezőgazdasági szövetkezet vezetősége minden egyes szövetkezeti taggal írásban köt munkaszerződést /14. pont/. Ennek a munkaszerződésnek minden egyes szövetkezeti paraszt munkaviszonyát és szövetkezeti tagsági viszonyát kell kifejeznie. A szövetkezeti tag ennek kö-

vetkeztében jobban alkalmazkodhat a tőle megkívánt munkájához a szövetkezeten belül és ennek megfelelően alakíthatja ki politikai és szakmai továbbképzését. A megkötött munkaszerződések egyúttal a szövetkezeti szervek vezetési tevékenységével szemben is fokozott követelményekkel járnak különösen a mezőgazdasági szövetkezetek vezetőségeivel szemben. A mezőgazdasági szövetkezetek vezetőségének pontosan ki kell számítania az egyes munkaterületek és időnyomok szövetkezeti munkaerőszükségletét, azt össze kell egyeztetnie a szövetkezet meglévő munkaerőivel és ezen az alapon kell minden taggal munkamegállapodást kötnie.

A mezőgazdasági szövetkezetek és az egyes szövetkezeti tagok közti munkamegállapodások megkötését az NDK-ban elsősorban az 1977. évi szövetkezeti mintaalapszabályok irányozták elő. Az NDK mezőgazdasági termelőszövetkezeteinek mindezekig alig álltak gyakorlati tapasztalatok rendelkezésre. Viszont lehetett más szocialista országok ebbeli tapasztalataiból meríteni, különösen a Magyar Népköztársaság 1967. III. t.c. 61. §-ából a mezőgazdasági termelőszövetkezetekről és a CSSR 1975. XI. 13-i 122. sz. törvényének 47. §-ból a mezőgazdasági szövetkezetekről.

Időközben már beszereztek tapasztalatokat a munkamegállapodásokkal dolgozó mezőgazdasági termelőszövetkezetekről. Ezekben a megállapodásokban elsősorban az alábbi pontokra nézve konkretizálták a szövetkezeti tagoknak a munkaviszonyból eredő jogait és kötelességeit:

Először is pontosan meghatározzák a szövetkezeti tag által teljesítendő pontos munkafeladatokat. Ez az állattenyésztő szövetkezetekben többnyire egyetlen feladatból áll, mivel az állattenyésztésben egész éven át folyamatos munka folyik.

A növénytermelő mezőgazdasági termelőszövetkezetekben

a tagok nagyobb számánál gyakran többféle munkafeladatban állapodnak meg, mivel itt a növénytermesztés szezonális jellege miatt a kisebb munkaigényű időszakokban az elsődleges munkafeladat helyébe valamilyen más tevékenység lép /például egy szövetkezeti gépkezelő a téli hónapokban egy járási gépállomás műhelyében dolgozik/.

Másodszor rendszerint adatok szerepelnek a munkamegállapodásban az illető szövetkezeti tag munkahelyét illetően. Munkahelynek tekinthető a mezőgazdasági termelőszövetkezet teljes területe is. De pontosabban is behatárolható a munkahely /pl. idősebb tagoknál vagy asszonyoknál, akik kisgyermekeket gondoznak/, pl. egy község területére vagy /az állattenyésztésben/ egy bizonyos istállótelepre./ Más esetekben munkahelyként a munkamegállapodásban a szövetkezeten kívüli más mezőgazdasági szövetkezet, vagy szomszédos szocialista mezőgazdasági üzem, esetleg több ilyen üzem is szerepelhet. Ez főleg a növénytermesztő szövetkezetekben játszik fontos szerepet, amelyek más növénytermesztő szövetkezetekkel együttműködnek a szántóföldi művelésben.

A munkamegállapodás e két meghatározásával jelentősen konkretizálódik a szövetkezeti tagok jogi munkaviszonya. Kényszerítő szövetkezeti követelmények azonban szükségessé tehetik, hogy valamelyik tag átmenetileg a megállapított tevékenységtől eltérő munkát végezzen, vagy a munkát más munkahelyen végezze, mint amelyikben megállapodtak. A fenti meghatározások nem zárhatják ki az ilyjellegű lehetőséget. A munkamegállapodásokban ezért szerepel rendszerint egy pont, amely szerint szükség esetében más munkával is megbízható, vagy más munkahely jelölhető meg. Ilyenkor rendszerint rögzítik a megállapodásban, hogy a szövetkezet ilyen egyoldalú utasítása időbelileg korlátozott /évente 4 hétben, vagy 3 hónapban/. Az előírányzott időn túlmenő szükséges módosításnál kell az illető szövetkezeti tag egyetértése.

Harmadszor utmutatásokat tartalmaznak a munkamegállapodások a szövetkezeti parasztok teljesítményeinek bérezésére és premizálására vonatkozólag. Ez pedig mindig a mezőgazdasági termelőszövetkezet közgyűlési határozatai alapján történik a meghatározott bérezési és premizálási rendszerre való hivatkozással, mert hiszen e jövedelmek pontos meghatározására aligha van eleve mód.

Negyedszer pedig megállapítják a munkamegállapodásban a tagok fizetett szabadságra való igényjogosultságát. Ennek alapját képezik az üzemi rendtartás rendelkezései és az 1978. szeptember 28-i rendelet a fizetett szabadságokról. E két jogszabály képezi a szövetkezeti tagok alap- és pótszabadság mértékének megállapításához az alapot.

A szövetkezeti tagnak valamely együttműködő üzembe, vagy más üzemnek nyújtott szocialista megsegítése alkalmával a kiküldetés időtartamának megállapítása céljából külön kiküldetési megállapodást kötnek. Ez egy háromoldalu szerződés a szövetkezeti tag, a szövetkezet vezetősége és a másik üzem között, ahol a munkát teljesítik. A kiküldetési megállapodás meghatározásai kiegészítik azután a munkamegállapodásban szereplő szabályozásokat.

Egyes szövetkezeti tagok munkamegállapodásaiba kiegészítőket is vesznek be, pl. nőknél részleges foglalkoztatás gyermekgondozás miatt, vagy nyugdíjkorhatár elérésénél. De tervezett továbbképzések és a tag egyéb személyes problémáinak megoldása céljából is köthetők megállapodások, amelyek mindkét fél számára konkrétan felsorolják a jogokat és köteleességeket.

A munkamegállapodások végül a megállapodás megszűnésére vonatkozó pontot is tartalmaznak. A munkamegállapodások általában határozatlan időre szólnak és lejárnak a szövetkezeti tagnak a korhatár elérésekor, munkaképtelensége vagy a

mezőgazdasági termelőszövetkezetből való kilépése folytán. Más esetekben a munkamegállapodás tartalmának módosítására a szövetkezet vezetősége és a szövetkezeti tag kölcsönös megegyezése van előírányozva.

A munkamegállapodás tartalma hasonlít a munkaszerződések tartalmára, ahogyan azt az NDK Munka Törvénykönyve a munkások és alkalmazottak számára előírja. Ez egészen természetese, minthogy egyrészt a szövetkezeti tagok munkaviszonyai és másrészt a munkások és alkalmazottaké lényegük és jellegük szerint egységesek, nevezetesen szocialista munkaviszonyok. De semmiképpen sem azonosak. A munkamegállapodás a mezőgazdasági szövetkezeti jognak oly intézménye, amely a szövetkezeti tagság és a szövetkezeti tag tagsági és munkaviszonyból származó kötelességeit konkretizálja. A szövetkezeti tagnak a szövetkezeti munkában való részvételi joga és a munkához való joga akkor is fennáll, ha a munkamegállapodás még nem jött létre, a munkások és alkalmazottak munkajogi viszonya viszont csak a munkaszerződés megkötése után kezdődik.

Ugyanez a helyzet a munkamegállapodás megszüntetésénél vagy felfüggesztésénél is: nem szünteti meg automatikusan a szövetkezeti munkaviszonyt vagy a tagsági viszonyt.

Összefoglalásként elmondhatjuk, hogy a mezőgazdasági termelőszövetkezetek mintaalapszabályainak ama követelménye, hogy minden szövetkezeti taggal munkamegállapodást kell kötni, az NDK mezőgazdasági szövetkezetei munkaviszonyainak tökéletesítésére irányulnak, ahogyan ez az NDK szocialista mezőgazdaságának jelenlegi fejlettsége alapján szükséges. Az NDK mezőgazdasági jogtudósai most ama feladattal állanak szemben, hogy a munkának szövetkezeti gyakorlatában szerzett tapasztalatokat behatóan tanulmányozzák és általánosítsák.